

De Spiritus Sancti Testimonio Interno De Scripturæ Sacræ Veritate : ex I. Job. 5, 6.

[1] :

Argentorati: Typis Johannis Friderici Spoor, An. 1712

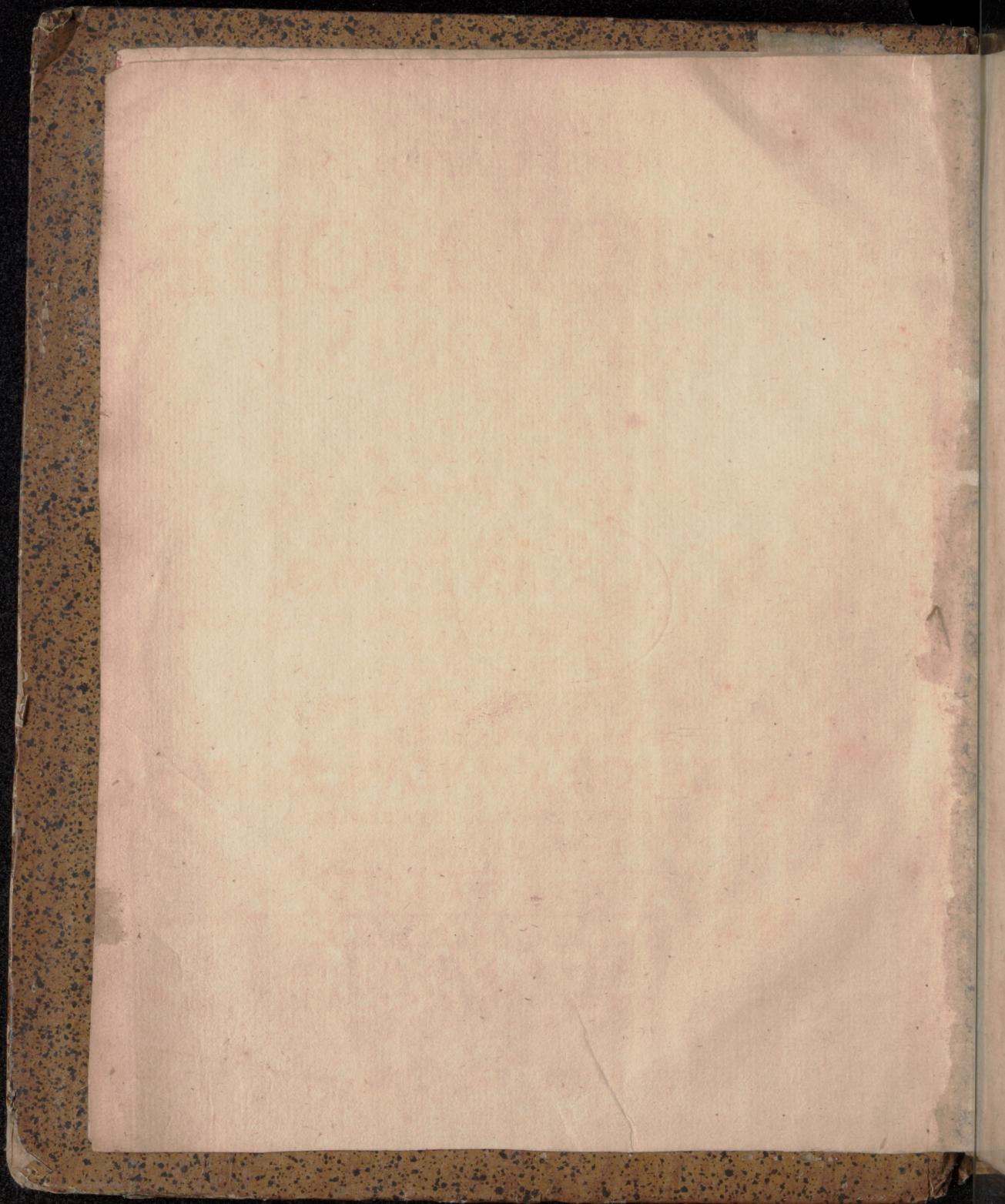
<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn870303961>

Band (Druck) Freier Zugang

34

Fa. - 1092 (34.)

DE
SPIRITUS SANCTI
TESTIMONIO
INTERNO

DE
SCRIPTURÆ SACRÆ
VERITATE,

Der Geist iſts/ der da zeuget/
daß Geist Wahrheit iſt.

ex l. Job. 5, 6.

DEO feliciter annuente,

In Inclytæ Argentoratensium Academia,

P R A E S I D E

DN. JOHANNE JOACHIMO
ZENTGRAVIO,

SS. Theol. D. P. P. Capit. Thom. Canon.
& Ecclesiaste,

*Dn. Patrono, Promotore & Præceptore suo filiali
observantia colendo,
respondebit*

M. ELIAS STOEBERUS, Argentoratensis.

D. *Menſ. Novembr. Anno 1701. hor. loc. ſol.*

ARGENTORATI,
Typis JOHANNIS FRIDERICI SPOOR. An. 1712.

DE
SPIRITUS SANCTI
TESTIMONIO INTERNO

DE
SCRIPTURÆ SACRÆ VERITATE.

ex 1. Job. 5, 6.

S. I.

DE genuino Spiritus Sancti testimonio in cordibus fidelium inhabitantibus, & contestando se exerentis, in quo consistat, quæ ejus nota sit, & quo pacto se exerat, eo major nobis sollicitudo incumbit, ut recte cognoscatur, quæ facilius *Diabolus in angelum lucis transformatus*, 2. Cor. 11, 14. suis Enthusiasmis minus cautos sapius fefellit, & adhuc fallere molitur. Fecit hoc Spiritus impostor non apud Gentiles tantum, sed in ipsa etiam Ecclesia, DEO permittente, pios etiam probante, quoad alios autem, verbi contemptum vindicante, 2. Thess. 2, 11. usque eo, ut hodie etiam, non tantum in colluvie Tremulorum Fanaticorum famola, quos *Quackeros* vocant, sed etiam alibi dentur, qui vel dæmoniis illusionibus decepti, vel melancholicis phantasmatibus indulgentes, vel etiam malitia aliqua in furorem acti, aut blasphema quadam libidine laborantes, DEI quendam afflatum, divinamque inspirationem præ se ferunt fingendo, præsumuntque. Non alio sane, quam Enthusiasmi fanatici caractere notari debent illæ *Revelationes novissimæ*, quas *Rosemunda Juliana ab Asseburg* jactavit, *Perserfenus* autem *Lyneburgensis* ea tempestate Superintendens, ceu tales commendavit, uti prolixius scriptum, quod *Encli species* ab illo inscribitur, docet, editum ann. 1691. Minime certe nugis istis licet applicare ista *negitæia*, quibus alias Spiritus

A 2

ritus DEI loquens agnoscitur in libris indubitato Θεοπνεύσεως. Non styli decens gravitas; nec rerum majestas. Minime omnium testimonium Spiritus Sancti internum cor humanum, quando istæ tantopere jactatæ revelationes leguntur, de earum divinitate convincit; ceu contingit, quando sacra litera, in debito lectionis, auditionis, prædicationis & meditationis usu constitutæ, pie & devote tractantur, Spiritu Sancto per illas mentem humanam ineffabili modo afficiente, trahente, eandemque de verbi divinitate convincente. De quo Spiritus S. testimonio interno cum ex 1. Joh. 5, 6. nonnulla meditari animus sit, rogamus DEUM, ut Spiritu suo Sancto gratiose nobis adesse velit.

§. 2. Locus ipse sic habet: Καὶ τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυρῶν, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια. *Vulgatus*, quem non sine ratione adducimus, ita reddidit: *Et Spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas*. Abit enim versio hæc à fontibus: Ut mirum proin non sit, torquere hic se illos, qui quando versionem hanc defendere nituntur, à fontibus tamen abire videri nolunt. Melior est D. *Sebast. Schmidii* versio: *Et Spiritus est, qui testatur; quia Spiritus est veritas*. Textui enim originali melius respondet. Dubius hinc *Estius* in *Comment. h. l. ne contra Concil. Trident. sess. IV. decr. quid statuere videatur, dicere non vult, utra lectio sit alteri præferenda*; dicat licet, *Syrum* interpretem, *Leonem* etiam Papam, & B. *Augustinum* hanc habere lectionem.

§. 3. Cum vero satis constet, locum hunc diversimode, & olim & hodie, fuisse explicatum, simpliciter nos eundem explicabimus. Observamus autem 1. *Connexionem* nostrorum verborum cum præcedentibus, quæ recte explicata multas removebit difficultates. Sic vero eadem se habet. Dixerat Apostol. c. 5. v. 1. ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστός, quod *JESUS sit Christus*; & v. 5. ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, quod *JESUS sit Filius DEI*. Id quod necessario credendum esse docet Apostolus illis, qui *mundum vincere* volunt juxta v. 5. cit. Unde huc etiam idem tendit, ceu v. 5. docet, ut probet, quod credendum sit, *JESUM esse Filium DEI, si quis mundum vincere velit*. Conf. B. D. *Seb. Schmid. Comment. h. l. p. 504*. Hoc ergo quod de JESU sic posuerat Johannes, ceu fundamen-

damentum fidei mundum vincentis, etiam apertis & firmis, atque irrefragabilibus testimoniis & testibus assertum ire voluit, quo fides nostra, qua mundum vincimus, solida & firma foret, adversus insultus Diaboli, Mundi, & Carnis. *Non enim vincit mundum, nisi is qui credit, quod Iesus sit filius DEI.* v. 5. Quare cum Iesum esse Christum, v. 1. & DEI filium, v. 5. atque Salvatorem nostrum, in terris invincibiliter testentur *aqua, & sanguis Iesu Christi*, hoc est Baptismus, & S. Coena, à Christo instituta sacramenta, & *Spiritus*, h. e. verbum Evangelii, ceu testes eminentissimo & efficacissimo modo de toto salutis mysterio, & inprimis Iesu, fonte & principe salutis nostrae, testificantes, ut loquitur, explicatque B. Derscheus dissert. de sp. aq. & sang. §. 15. de horum acturus testimonio Apostolus, cum mentionem prius v. 6. fecisset τὸ ὕδατος, & αἵματος, *aqua & sanguinis*, quæ adventus Christi ad nos officialis, atque Messiani, hoc est redemptorii & salvatorii, evidentissima & certissima sunt testimonia, indicia & vestigia; etiam de tertio, verbo Evangelii scil. ejusque dignitate, nobilitate, & eminentia agit, quo ejusdem aptitudinem & sufficientiam ad perhibendum hoc testimonium prius demonstrat, antequam ad ejus testimonium provocet; id quod fit v. 8. Mentioni itaque ὕδατος, & πνεύματος factæ, statim tertii etiam testis mentionem facturum subicit: Καὶ τὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ μαρτυρῶν, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐστὶ ἡ ἀλήθεια, & *Spiritus est, qui testatur; quod Spiritus est veritas.* Consentire videntur B. Hunnius ex nostris; ex Pontificiis Justinianus h. l. etsi non plene id explicent.

§. 4. Ipsam autem horum verborum II. Εξήγησιν quod attinet, (1.) notanda est particula & &. Non tam copulandi, quam intendendi, & augendi vim habet eadem hoc loco, ut significet etiam, *insuper*, de qua vocis hujus emphasi vid. etiam Glassius in Philol. S. l. 3. tr. 7. c. 4. p. 804. Manifestum est hoc particulae hujus officium, quodque sententiae augendae & intendendae gratia ponatur ab Apostolo, in ipso textu. *Hic*, inquit, *est qui venit per aquam & sanguinem, Iesus Christus, non in aqua tantum, sed in aqua & sanguine*, quæ sunt testimonia muneris ejus redemptorii & salvatorii Messiani; *Et Spiritus est, qui testatur*; non quasi dicat: *Insuper & Spiritus id testatur*, quod Iesus Christus sit filius DEI. Notavit hoc ita *Estius* quidem,

accuratior inter suos interpretes, Comm. h. l. *Secundum*, inquit, *Græcam lectionem sensus est: Insuper Spiritus Sanctus est, qui testificatur Jesum esse Christum DEI filium, & mundi Salvatorem.* Verum cum per *Spiritum*, de quo Spiritus S. testificatur, *Evangelium* intelligendum sit, ceu infra docebitur, intensio vocula & significata sic erit instituenda: Spiritus Sanctus etiam est, qui testificatur, quod *Spiritus*, h. e. verbum Evangelii, verbum veritatis sit, & proin cum Baptismo, & S. Coena, in Ecclesia eminentissimus, efficacissimus, irrefragabilis & probatissimus testis.

§. 5. Major dissensus intercedit inter Interpretes tam veteres, quam recentiores, quid (2.) *πνεῦμα*, *Spiritus*, nostro versu, & sqq. significet. Nolo illorum commenta coacervare, quod alii jam fecerunt. Ex nostratibus B. *Dorscheus* in diss. supra laudata, de spir. aq. & sang. in terra trib. test. pro Christo DEI Fil. c. 3. §. 11. sqq. & B. D. *Calovius* Bibl. Illustr. h. l. quorum ille *Patrum*, *Pontificiorum* etiam tam superiorum, quam recentiorum; *Calvinianorum* item diversas, & dissentientes Exegeses; hic *Grotii* & *Socinianorum* etiam interpretationes produxit. Ex *Pontificiis* varietatem locum hunc exponendi *Estio* in Comment. diligenter recensuisse dicitur *Lorinus*. Ipsi etiam nostrates B. *Hunnus* Comm. h. l. D. *Dorsch.* l. c. D. *Calov.* l. c. B. D. *Sebast. Schmid.* Comm. h. l. non per omnia hic consentiunt. In hoc tamen conspirant, per *Spiritum*, quem ceu testem in terris Johannes adducit, quique est *Spiritus*, de quo *Spiritus* testatur, quod sit veritas, ceu in sequentibus explicabitur, non esse intelligendum *Spiritum Christi in ara crucis emissum*, aqua & sanguine Jesu Christi ex latere ejusdem, lancea perforato & effosso, largiter effluente; ceu commentos esse constat *Cyprianum*, *Augustinum*, *Paschasium Ratbertum*, *Abbatem Corbejensem*, *Strabum Fuldensen*, *Innocent. III. Pontif.* *Nicolaum Lyranum*: Ex recentioribus Romano Catholicis *Gregorium Primatecium*, *Johannem Marianam*, *Emanuelem Saa*, & alios. Et hoc recte. Quanquam enim etiam Centurio, & qui cum illo erant custodientes Jesum, & videntes, quæ in morte ejus contigerant, & quod adeo clamans, spiritum emittendo, cum voluit, mortuus esset, conversi dixerint: *Revera homo hic filius erat DEI*, Matth. 27, 54. Marc. 15, 39. Luc. 23, 47. sqq. moti, quod cum majestaticè, non ex infirmitate, sed

volun-

tate, quo divinæ virtutis est, mori observassent: Nusquam tamen scriptura de *spiritu* sic absolute loquens, tanquam teste, Spiritum Christi in ara crucis emissum intelligit. Nec huic qua tali, sed Spiritui Sancto, *Spiritui veritatis, qui ex Patre exit*, tribuit Salvator, *quod de se testaturus*, Joh. 15, 26.

§. 6. Majorem vim textui inferunt illi, qui per *Spiritum* eundem intelligunt Christi *Deitatem*, cujus infinita virtute humanæ naturæ communicata à mortuis seipsum resuscitans, atque resurgens, quod esset Filius DEI demonstravit. *Oecumenii* hæc glossa est in Explicat. h. l. p. m. 302. cujus hæc sunt verba: *Per aquam ergo, τῆς ἐν τῷ δὲ ὕδατι βαπτίσματος, ἐξ ἐφάνθη ὡς οὗτος διὰ τῆς πατρὸς μαρτυρίας, hoc est, in baptisate, quod sit per aquam, demonstratus est filius DEI esse Iesus per testimonium Patris: De quo nimirum Matth. 3, 16. Pergit vero: Διὰ δὲ τῆς αἱματὸς, ὅτε μέλων σαυροῦσαι ἔλεγε. Δόξα σέ μεσὺ πάτερ. Καὶ ἦν ἐχθρὴ ἡ φωνή. Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω. Διὰ δὲ τῆς πνεύματος, ὅτε ὡς Θεὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν. Θεὸς γὰρ τὸ τοῦτον, τὸ ἀνίσταν ἐαυτὸν, per sanguinem vero, quando crucifigiendus dicebat: Glorifica me tu pater: Et delata est vox: Et glorificavi, & rursum glorificabo: vid. Joh. 17, 1. sqq. Per Spiritum autem quando tanquam DEUS surrexit à mortuis. Nam soli DEO hoc relinquitur, ut seipsum suscitaret. De quo Rom. 1, 3. Calvinianis equidem nonnullis non displicet hæc explicatio, Bullingero, in Comm. h. l. Zanchio de trib. Eloh. l. 1. c. 1. f. 6. aliquanto licet generalius loquatur, intelligens per *Spiritum* potentiam divinitatis Filii, quæ se variis effectis, & sic resurrectione etiam, quis esset, declamavit. Quanquam enim glorioso hoc omnipotentiae suæ infinitæ opere, resurrectione scil. à mortuis, Deitatem suam firmiter demonstraverit, & quis esset, declaraverit Christus, nulla tamen sufficiens ratio hic allegari potest, cur *Spiritus* his vers. mentione ab Apostolo respiciatur ad τὸ πνεῦμα ἀγιοσύνης Spiritum sanctificationis, de quo Rom. 1, 4. quem ceu σαρκὶ oppositum, de divina Christi natura explicant. Vid. ex nostris B. Weller. Com. h. l. p. 270. ex Reformatis Coccejus Comm. h. l. p. 16. sq. Etsi enim *Spiritus* etiam passim in scripturis de Filio DEI prædicetur, & insignis hoc nomine locus sit 1. Cor. 15, 45. sæpius tamen de tertia in divinis dicitur persona; cui etiam singulari quadam ratione appropri-*

priatur, ob consignificatam processionem à Patre & Filio per *spirationem*, ut proinde nisi ἀναλογία fidei & textus aliud jubeant, audita voce *spiritus*, illa non abs re in significato frequentiori, & famosiori, meritoque accipitur. Id quod etiam hoc loco obtinet. Deinde *Spiritus* hujus, de quo loquimur, officium, quod est de Christo *testari*, singulari quadam ratione Spiritui Sancto, qui est tertia Deitatis persona, competit, eidemque à Christo tribuitur, ut vidimus, Joh. 15, 26. Ad verba hæc à se in Evangelio exposita, Johannes hoc loco respexisse videtur, munus *testificandi de Christo Spiritui* assignans. Accedit quod in testimonio perhibendo *Spiritus* etiam *Filio* contradistinguatur, & qua talis proin non de secunda Persona, vel λόγος ἐν σαρκὶ Deitate, sed necessario de tertia Divinitatis Persona explicari debeat. Quod exinde ulterius confirmatur, quia τὸ πνεῦμα τὸ μαρτυρῶν, *Spiritus, qui testatur*, per particulam ὅτι refertur ad illos μαρτυρῶντας, de quibus Apostolus v. 7. ait: ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυρῶντες ἐν τῷ ἔρεινῳ, quod tres sint, qui testantur in coelo: πνεῦμα autem, de quo τὸ πνεῦμα μαρτυρῶν testatur, quod sit ἡ ἀλήθεια veritas, inferitur numero testium, qui testantur ἐν τῇ γῇ, in terra. Non enim videtur de uno eodemque spiritu id accipiendum esse, cum ait: Καὶ τὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ μαρτυρῶν, ὅτι ὁ πνεῦμα ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, & *Spiritus est qui testatur; quod Spiritus est veritas.*

§. 7. Dimissis itaque his & aliorum interpretationibus, quas ut adferamus non opus esse censemus, nos per τὸ πνεῦμα τὸ μαρτυρῶν, *Spiritum qui testificatur*, intelligimus Spiritum S. tertiam SS. Trinitatis personam. Sic enim contextus, & res ipsa urget. Intendit quippe Apostolus ostendere, quod, si fides nostra audire debet victoria, quæ mundum vincit, credere etiam debeamus, quod *Jesus sit Christus & DEI Filius*. De hoc vero cum in terra testentur non solum duo Sacramenta, Baptismus & S. Coena, sed & Evangelium de Jesu Christo, quod ob intrinsicam divinam efficaciam, atque vim persuadendi insitam & connotatam, non tantum testetur quod *Jesus sit Christus*, sed id etiam intellectui nostro persuadet, non persuasione humana & artificiosa, 1. Cor. 1, 17. c. 2, 4. 13. 2. Petr. 1, 16. sed divina, de qua B. D. Hulsemann. de Auxil. Grat. p. 179. sqq. ut assentiatur, hoc

hoc ita se habere; prius de qualitatē, fide, & dignitate huius
testis, verbi nimirum Evangelici agit, infallibilem, & fallere
nesciam auctoritatem divinam ei asserendo, cum ipsius Spiritus
Sancti testimonio sit *veritas*, licet à mundo pro stultitia habeatur.
Melius vero verbo DEI scripto sua quam habet, ideo quia
est θεός πνεύσων, autoritas & veritas, contra petulantiam ingenii
humani, vindicari non potest, quam ex Spiritus Sancti cujus
impulsu exaratum est, 2. Pet. 1, 21. testimonio. Nec melius
enim, nec certius, *spiritus*, h. e. Evangelium, de sua veritate atte-
stationem accipere potest, quam ex Spiritus Sancti demon-
stratione. Conf. B. Dorfeb. Diss. c. §. 14. cap. 4. *Evangelium enim
non est*, ut idem loquitur, *independentis, sed omnino dependentis
auctoritatis & veritatis*. Præterea si connexionem nostrorum ver-
borum cum consequentibus attentius consideramus, nil impe-
dit, quo minus ita dicamus, imo quo minus dici sic debeat: Ni-
mirum Apostolum probaturum *Aquam & Sanguinem*, de qui-
bus verbis immediate præcedentibus locutus fuerat, testes esse,
quod Iesus sit verus mundi Redemptor, Messias & Salvator, &
proin etiam verus & proprius DEI Filius, hisque etiam tertium
additurum in Ecclesia testem, *Evangelium* nimirum, quod ceu
infra probabitur, & ex v. 8. constat, *Spiritum* appellavit; huius
aptitudinem ad testificandum, dignitatem, fidem & eminenti-
am, efficaciam & sufficientiam ad conscientiam confirman-
dam, ne fluctuet fides, probare ex attestatione Spiritus S. te-
stificantis, quod verum & infallibile DEI verbum sit. Id cum sic
expressisset: καὶ τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυρῶν ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν
ἡ ἀλήθεια, etiam *Spiritus is est, qui testatur, quod Spiritus sit ve-
ritas*; in v. seq. 7. & 8. expolitione quadem usus, explicat ul-
terius, ad quod genus testium pertineat *Spiritus testificans*, quod
Spiritus sit veritas, & rursus ad quem ordinem testium refer-
ri debeat *Spiritus, qui est, veritas*, de quo sit testificatio. Prior
nimirum, quod etiam ad priorem ordinem testium, τῶν μαρ-
τυρῶν ἐν τῷ οὐρανῷ, *testimonium in coelo perhibentium*; postē-
rior vero etiam ad posteriorem ordinem testium, ἐν τῇ γῇ μαρ-
τυρῶν, *in terra testificantium*, referendus sit: Licet tres testes
in coelo testificantes ita testentur, ut simul è coelo erga homi-
nes testificentur, sitque illorum testimonium cum tribus terrenis

B testi-

testificantibus conjunctissimum, & per illa efficax, & operosum, ceu explicat B. D. *Sebastian. Schmidius* noster Comm. h. l. p. 518. sqq. simul explicans, quid de *Estii* Continuatoris, *Justiniani*, *Lyrani*, *Salmeronis*, & aliorum de hoc testimonio ἐξήγησις habendum. Quæ cum ita sint, mirum non est, interpretationem hanc, quod per *Spiritum qui testificatur*, tertia persona SS. Trinitatis intelligi debeat, ceu communioem, & textui convenientiorem, & olim & hodie, & sic pluribus fuisse probatam. Patrum, Doctorum etiam Pontificiorum, Calvinianorum, testimonia & consensum produxit B. *Dorscheus* noster, in Dissert. c. §. 11. sq. Ex nostris consentiunt *Hannius* h. l. *Dorsch.* l. c. c. 4. §. 14. *Calovius* in Bibl. Illust. h. l. *Scherzerus* Coll. Anti-Soc. Disp. II. p. m. 23. & alii: Quibus adderem *Elacium* in Gloss. super N. T. h. l. nisi lapsus noster esse desisset, suo in lapsu pertinaciter perseverans. Socinianus *Jonas Schlichting.* etsi hæreticas de *Spiritu Sancto* foveat opiniones, in Comment. tamen super I. Ep. Joh. h. l. per *Spiritum testificantem* intelligit *Spiritum illum, quo Jesus fuit unctus*; quem nos Spiritum S. à Patre & Filio procedentem, & personaliter subsistentem, neget id licet Spiritus Socinianus, esse defendimus.

§. 8. Quando vero (3) de hoc Spiritu S. dicitur: ἔστι τὸ μαρτυρεῖν: Uti τὸ μαρτυρεῖν prædicati locum habet, quod de subjecto πνεῦμα enunciatur; ita τὸ ἔστι in hac prædicatione: Τὸ πνεῦμα ἔστι τὸ μαρτυρεῖν, *Spiritus testatur*; seu *Spiritus est is, qui testimonium perhibet*, copula est, subjectumque cum prædicato explicite connectendo idenditatem suppositi, seu personæ, quæ hic datur, significat; quod scil. persona Spiritus Sancti sit persona testimonium perhibens, testis, & contra, quod persona testimonium perhibens sit Spiritus Sanctus, cui hoc opus ad extra competit non *exclusive*, quoad reliquas SS. Trinitatis personas, sed *appropriative*. Ipsum vero prædicatum quod attinet, articulus præpositivus τὸ, quando dicitur τὸ μαρτυρεῖν, non negligendus videtur. Ad peculiare quippe Spiritus Sancti testimonium respicitur, quod est *testari*, quod *Spiritus sit veritas*; & quod Spiritus S. etiam sit, qui hoc testimonium perhibeat, & perhibere debeat; ad cordis etiam convictionem usque, & fidem divinam excitandam, qua id quod testatur apprehendatur,

tur, unice id præstare possit. Et hæc interpretatio in ipso textu locum habet. Noverim licet alias, *Socinianos* ludere cum articulis, ut pueri solent cum astragulis, & improbem id etiam cum B. *Scherzero* Cell. Anti-Soc. disp. XI. p. m. 106. Sed id hoc loco non fit. Participium *μαρτυρῶν* autem, quo Apostolus utitur, notat actum. Est enim participium verbi activi. Hoc vero cum interdum *nominaſcere*, interdum *verbaſcere* soleat, an id nominis, an vero verbi vim hic habeat, quari potest. In vim autem nominis substantivi illud transire dicimus. Nam si verbi significationem assumeret, ob verbum substantivum *ἐστίν*, haberet significationem verbi temporis præsentis, notaretque præsentem in corde pio testandi, sive testimonii perhibitionis actum. At si nominaliter participium hoc τὸ *μαρτυρῶν* explicamus, hoc sensu: *Spiritus est testis, quod Spiritus est veritas*, connotatur non solum testimonii perhibitionis actus, à quo testis sic appellatur; sed simul etiam expressius significatur, quod non solum præsentem, sed omni tempore testimonium de veritate *Spiritus* testatus fuerit, testetur & testaturus sit. Cum itaque nominalis participii hujus explicatio plus dicat, quam verbalis; in textu etiam nulla appareat ratio, quæ nos inclinet ad *verbaliter* participium *μαρτυρῶν* explicandum, *nominaliter* illud intelligere placet. Ne dicam, cum testis proprie talis sit persona, nulla vero ratio allegari possit, cur Spiritus Sanctus non testis proprie talis dici debeat, quod hinc argumentum pro ejusdem substantia personali, contra Macedonianos, de quibus *Nazianz.* Orat. 37. *Socrat.* H. E. II. c. 35. & *Socinianos* in *Moscorov.* Catech. Racov. c. 1. p. m. 29. solide peti queat, de quo alibi. Testis est Spiritus Sanctus, ob testimonii actum quod perhibet, sive ob actum perhibiti testimonii, quod notat actionem testis, qui testatur. Spiritus Sanctus itaque testis est, ideo quia *μαρτυρεῖ, testatur*, hinc *πνεῦμα τὸ μαρτυρῶν* dictus. Quam enim v. 8. rebus quæ personæ non sunt, *aque*, & *sanguini* τὸ *μαρτυρεῖν* tribuitur, *improprie* tamen id fit, & velut *mediis & instrumentis*, per quæ tres illi, qui in cælo testes sunt, ut *personæ* operantur, explicante *Dorsicheo* in diss. de Sp. ag. & sang. c. 6. §. 22. Spiritus S. vero qui testatur, quod Spiritus sit veritas, non id facit ceu medium, & instrumentum, per quod agens principale

operetur, sed tanquam testis Patri & Filio æqualis, imo ὁμοῦς-
 σις, uti docetur v. 7. sq. *μαρτυρεῖν* autem significat & sacris
 & profanis scriptoribus, *testari*, *testimonium perhibere* & *redde-*
re; *testimonio comprobare*, *publice* & *serio rem aliquam asserere*,
 & *confirmare eandem publica professione*. Vid. Leigh. crit. f.
 N. T. voc. *μαρτυρεῖν*. Eadem est significatio verbi *testari*, ceu
 ex Cicerone doceri potest.

§. 9. Cum vero vel ex citatione, & compulsione iudicis,
 alterius fides ad rei dubiæ confirmationem invocetur, ut de ea-
 dem testimonio suo asseveret, vel assertione aliqua extrajudi-
 ciali rei dubiæ confirmationem suo testimonio præstet; de il-
 lius generis testibus agitur Matth. 26, 60, 62. Rectius licet illo-
 rum perfidia, quam fides, ad testimonium contra Christum di-
 cendum invocata fuerit. Hujus generis vero testificatio no-
 tatur Luc. 4, 22. quo Christo, Oraculum Jesai, 61, 1. interpre-
 tanti, *omnes testimonium perhibuisse* dicuntur, h. e. assensu, asser-
 tione assentiente, & testimonio suo ejus dicta comprobasse. Hoc
 enim vult ἐμαρτυρήσαντες αὐτῷ. Uno nimirum omnium ore, publicoq;
 testimonio, veritatem concionum ejus approbarunt, uti explicat B.
 Brentius noster, felicissimus sacrarum literarum interpres, in
 Comment. h. l. Homil. 38. f. 270. Joh. 3. 26. discipuli Johannis
 sic ad Magistrum propter Christum loquuntur: *Rabbi, qui erat*
recum trans Jordanem, ὃς σὺ μαρτυροῖς, cui tu testimonium
perhibeat. Literam citra necessitatem deferere videtur Theophy-
 lactus h. l. cum horum verborum ad mentem discipulorum Jo-
 hannis hunc facit sensum: *Quem tu baptizasti, quem tu clarum*
fecisti. Aliter enim hoc testimonium Johannis explicatur Joh. 1.
 v. 15. usque 37. & concernit jam baptizati Salvatoris personam,
 officium, opera & beneficia. *Μαρτυροῦμαι*, testimonium perhi-
 buit Johannes de Christo, de ejus persona & beneficiis, & quæ
 vera erant asserendo, commemorando, & publica hac assertionem
 fidem illorum quæ dixerat certam faciendo, eademque suis ver-
 bis confirmando. Add. Joh. 1, 7. v. 32. In c. 5. v. 36. operibus
 quæ à Patre ad perficiendum sibi data fuerant, vim testimonii
 tribuit Christus. *Αὐτὰ τὰ ἔργα*, inquit, *ἀ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυροῦν*
πρὸς εὐᾶ, opera quæ ego facio, testantur de me. Quia enim ut B.
 Egid. Hunn. Comm. h. l. explicat, *virtutem plane divinam re-*
dele-

dolebant, & omnibus creaturis imitatu prorsus impossibilem, evidentissime & efficacissime, ad plenariam cordis humani convictionem, realissime etiam asseriebant hoc, certificabant & confirmabant, quod Pater IESUM misisset tanquam Filium suum, & Salvatorem mundi, quod ea opera faceret, quæ Messiam facturum esse Prophetæ prædixerant. Esai. 35, 5. Matth. 11, 4. sq. Hoc sensu etiam verbum μαρτυρεῖν in nostro loco accipitur de testificatione aliqua vera, reali, actuali, efficaci, sufficienti, eaque proprie tali, atque principali, seu Personæ testificantis, qua Spiritus Sanctus indubio hoc: *An Spiritus sit veritas?* h. e. An verbum Evangelii, quod testatur, quod IESUS sit Christus, sit DEI verbum, & verum? ita fidem huius rei, & tam valide facit, divinoque modo asserit, & comprobat, mentibusque hominum veritatem hanc sic imprimit, ut de ea certi sint certitudine divina, seu à Spiritu Sancto, ejusdemque testificatrice operatione illuminati, de veritate verbi divini Evangelici convicti, adversus dubia etiam, à quibus in hac vita non liberamur, quæque nunquam non à Diabolo, mundo & carne moventur, muniti sufficienter, atque confirmati. Non enim conjecturalis est opinio, quæ fluit ex testimonio Spiritus Sancti.

§. 10. Ad actualem itaque Spiritus Sancti gratiam hoc ejus testimonium referimus, dicitque id operationem ejusdem veram, proprie talem, realem, divinam tamen, & divino agendi modo convenientem. Μαρτυρεῖν enim aliter nos accipere debere, supra jam negavimus, cum nulla ratio adferri queat, ob quam *improprie* id accipi debeat. Est vero hæc operatio Spiritus S. testificantis, vel ut is extrinsecus adhuc tantum cor legentis pulsât, & provenit ab extrinsecus pulsante, Apoc. 3, 20. & pulsando simul cor legentis de divinitate verbi, quod legit, convincente, ut persuasus *januam* pulsanti, & ingredi cupienti Spiritui S. cor aperiât: vel ut ille jam inhabitat. Perpetua enim est hæc testificatio, quamdiu vel verbum DEI legimus, vel in cor receptum custodimus; & continuatur per continuam representationem re auditæ, vel lectæ. Illius exemplum habemus in *Jussino Martyre*, qui de seipso testatur in Dial. cum Tryph. f. 225. quod in commendata sibi Prophetarum & Apostolorum scripta incidens Gentilis adhuc, *solum illorum Philo-*

sophiam ἀσφαλῆ τε καὶ σύμφορον, certam atq. utilem compere-
rit. Similiter Theophilus Antiochenus l. i. ad Autolyc. f. m. 78.
fidem meam, inquit, plurimum adjuverunt literæ sacre quas legi,
inprimis tamen Prophetarum oracula &c. ἀπόδειξιν ἐν λαθῶν
τῶν γινομένων, καὶ προαναπεφωνημένων ἐν ἀπιστῶ, confirmatus igitur
ex iis, quæ prædicta sunt a Prophetis, & contigerunt, non am-
plius hesito; ἀλλὰ πιστεύω περὶ θαρχῶν Θεῶ, sed DEO fidem habeo,
lubenti animo ei obtemperans. Hoc vero, qui Spiritu Sancto obli-
gnati sumus, quem in Baptismo accepimus, ceu Spiritum ὑποθε-
σίης, Rom. 8, 15. Gal. 4. quotidie experimur, quoties Scripturas
legimus, vel actu reflexo in nos ingressi, quæ legimus devota
mente repetimus. Sicut enim organum quando pulsatur sonat,
ita Scripturæ sacre in usu meditationis, repetitæ etiam constitu-
tæ vis sentitur. Et uti gratiosa Spiritus Sancti gaudet præsentia,
τὰ λόγια Θεῶ animantis, Dannh. Hodof. p. 94 quem à verbo se-
parare nunquam licet, sollicitè id monente B. Hülsemanno de
Auxil. grat. p. 191. §. 4. ita hic testificando de aliqua re, non tan-
tum, ut Dorschéus loquitur diss. de spir. aq. & sang. c. 6. indicat &
significat veritatem per modum testium humanorum, sed simul in-
time veritatem mentibus hominum implantat, voluntatem secretis-
sime movet, fortissime suo testimonio, ea de quibus testatur, com-
probat & asserit, sic ut sit intima & penetrantissima quadam testi-
ficatio, in mentem, & in mente. Ex quo & hoc sequitur, quod cum
hæc gratia Spiritus S. testificatrix species etiam quadam sit gra-
tiæ illuminatricis, atque docentis, & proin actualis, ea non opere-
tur in nobis, testificatio ipsa etiam, atque testimonium non detur
in nobis per modum habitus permanentis, sed per modum actus
transeuntis.

S. II. Patet præterea hoc quoque ex dictis, quod non
enthusiastica quadam ratione, nec per afflatum quendam,
qualem Enthusiastæ & Fanatici fingunt, hoc perhibeat testimo-
nium Spiritus Sanctus, immediatè; sed mediatè, per verbum,
quando illud audimus, legimus atque meditamur. Ad hoc
assertum vero explicandum non debemus distinguere cum Dor-
dracensis Ulmjeßlinis, Syn. Act. P. II. inter operationem verbo DEI
propriam, & peculiarem Spiritus S. operationem, ab ipsa verbi ope-
ratione distinctam, quasi operatio verbo DEI propria ab ope-
ratione Spiritus S. diversa foret. Hoc enim si statuitur, sequitur,
quod

quod verbum DEI per se non sit *δυναμις τῷ Θεῷ*, potentia DEI, contra Rom. 1. Hoc vero dato, divinam quam habet in se efficaciam negari, manifestum est. Semper vero, & per se cum *δυναμις τῷ Θεῷ* sit verbum DEI, etiam quatenus, & quando per illud Spiritus S. efficaciter, & cum cordis humani convictione aliquid testatur, ejusmodi *δυναμις* per se esse, & manere, statuendum est. Testificando itaque per ipsum verbum in usu legitimo constitutum, tam efficaciter Spiritus S. agit in intellectum, & in intellectu hominis, ut ingerat ei sensum ac notionem confirmationem in dubitante parientem, quod aliquid sit id vere quod est, dubium licet de eo aliquod ortum sit. Nisi itaque Enthufiasmum velimus statuere, certe subtiliorem, si non istum crassiorum *Libertinorum*, *Davidis Georgii*, *Henrici Nicolai*, *Francii*, & *similis farina hominum*, qui se ideo *Zelotas spiritus* appellant, quod *DEUS* suos sine ullo verbo externo, solo spiritus instinctu velic ducere, & docere, uti ex *Walao* loquitur *Hoornbeck* Inst. Theol. c. 2. n. 23. p. 53. accessoriam quandam & à verbo separatam vim Spiritus Sancti statuere non debemus, quam ne in unico tantum actu, per quem testetur, abesse à verbo concedere licet, cum divinam illam vim testandi de veritate cœlesti in se continet, ideo quia DEI verbum est. Eximie id contra *Rathmann*. explicarunt *Dnn. Wittenbergenses Theolog. in der wiederholten, richtigen, gründlichen und unwiderleglichen Lehre von der heiligen Schrift* c. 10. p. 206. sqq. Consentit ex Doctoribus Ecclesiæ B. *Athanasius* t. I. Opp. in Ep. ad Marcellin. f. 983. 851, inquit, ἐν τοῖς τῶν ἁγίων ῥήμασιν ὁ Κύριος, est in scripturarum verbis Dominus.

§. 12. Testatur autem Spiritus Sanctus per verbum, I. *formaliter*, idque vel 1. verbis Scripturæ aliquid asserendo, quæ credenda speranda & agenda sint significando, & sic de illis, quod vere talia sint, creditu scil. speratu & factu necessaria, testificando. Hoc sensu à testimonio humano, & Diabolorum per *Pythones*, & *Ariolos*, revocamur ad *testimonium* Spiritus S. *per legem*, h. e. per verbum DEI, *Jes. 8. 19. sq.* Vel 2. facta enarrando, & quæ contigerunt acta, cum suis circumstantiis explicando, & ad intelligendum obijciendo, ut efficacissimi testimonii vim in mente intelligentis, & Spiritus Sancti persuadere volentis operationi non resistentis, obtineant, de qua testificatio-

catione ita locutus est *Hilarius* l. 5. de Trin. confirmat fidei nostræ
 verum & salutarem professionem idem atq. unus in plurimis spiritus
 prophetia, per successiones, & intervalla temporum non demutans
 religiosa doctrina predicationem. Ita miracula Christi exponen-
 do, de passione, morte & resurrectione ejus testando, quod sit
 DEI Filius, & Messias, invincibile perhibet testimonium Spiritus
 Sanctus, Matth. 11. 4. sqq. Joh. 20. 30. sq. Act. 13. 33. Rom. 1. 4.
 II. Præstat hoc etiam Spiritus Sanctus realiter divina sua, quæ
 & verbi est efficacia, idque tam efficaciter, ut, quod nulla
 autoritas humana, ne quidem Propositio Ecclesiæ efficere va-
 let, mentibus humanis veritatem implantando, facta testimonii
 sui applicatione, ipsam hominis mentem attingat, factaque per
 vim divinam persuasoriam, verbo intrinsecam, ejusdem con-
 victione, divinam in eâ operetur certitudinem, secretissime, et si
 non irresistibiliter, mota voluntate ad acquiescendum in asser-
 tione verbi. ἰσχυρὰν hinc, & ἐνεργὴν τὴν τῷ πνεύματι ἀποκάλυψιν,
 potentem & operosam Spiritus (DEI) revelationem Scrip-
 turam sacram vocat *Basilius*, in Pl. 115. f. 313. quod divina nimi-
 rum per illam se exerat efficacia, per quam Spiritus Sanctus, cu-
 jus est ista efficacia, mentem humanam percellit, ut assensu di-
 vino in nobis producto, & doctrinæ cœlesti Scripturis revelatæ,
 fidem habeamus, & Scripturæ articulos fidei exhibenti, & pro-
 ponenti, credamus. Vid. *Dorfeb.* in Kirch. Dev. c. 2. §. 136.

§. 13. Hæc divina efficacia, & divinum Spiritus S. per sacras
 literas testimonium, cum Scripturæ sacræ per se competat, etiam
 seposita Ecclesiæ autoritate, atque propositione, certum est falli
Thomam Baconum, alias *Southwellum*, qui *Analyf. Fid. disp.* 3. c.
 11. n. 176. p. 195, latissime disputat quod Scriptura non sit immediate
 & per se credibilis sine Ecclesia, seu non mediante Ecclesia. Spiritus
 S. enim testimonium, quod summum est, & omni autoritate ma-
 jor, independentem se habet, etiam quoad nos, ab omni autorita-
 te Ecclesiæ. Unde *Johannes* cap. 5. v. 9. ἡ μαρτυρία, inquit, τῷ Θεῷ
 μείζων ἐστίν, testimonium DEI majus est, omni nimirum alio, & sic
 etiam testimonio humano. Nec bene se explicat *Southwellus*, l. c.
 cum notantum esse ait, quæstionem non esse, an per motiva credi-
 bilitatis præcise, possit Scriptura reddi immediate credibilis aliquo
 in casu, & per accidens, videlicet respectu idiotæ alicujus Ecclesiæ
 ignora-

ignorantis. Ex intrinseca enim efficacia & virtute, & sic per se, non
 per accidens, verbum se reddit credibile, subjecto quod verbum
 DEI audit, vel legit, debito modo disposito, nec præoccupato,
 vel male ad divina testimonia audienda præparato. Subjectum
 autem recte se habens etiam idiotam esse posse, qualem *South-*
wellus præsupponit, ex verbis Christi colligimus. *Confiteor in-*
quit, tibi Pater, Domine coeli & terra, quod abscondisti hæc sapien-
tibus, & intelligentibus: & revelasti ea infantibus. Certe Pater, ὅτι
 ἔγὼ εἶναι τοῦτο εὐδοκῶ ἐμπεδοῦναι σὺ, quia sic beneplacitum factum
 est coram Te. Pergit vero *Southwellus*: Igitur quod querimus est,
 an semper & absolute, atq; adeo respectu viri cordari, prudentis &
 doctissimi cuiusq; dentur motiva seu argumenta, quæ convincant,
 credibile esse Scripturam sacram esse divinam & Θεόπνευστον: Im-
 mediate, inquam, id est absq; testimonio Ecclesie infallibili. Negat
 quidem dissentiens, & testimonium Spiritus Sancti summum &
 infallibile, per verbum suum ad cordis convictionem testifican-
 tis, & ad cor humanum, quod verbum pie tractat, per illud ap-
 plicantis, privati Spiritus convitio traducit; de quo infra. Dico
 vero contra, nullum cordatum, prudentem, doctum & pium ef-
 se futurum, in cuius animo, pie docili, nec malitiose resistenti,
 fidem verbi Spiritus Sanctus operatur, qui signaculum Spiritus
 Sancti in se sentiens, & testimonio Spiritus Sancti omni certitu-
 dine plenissimo convictus, pro nondum plene convicto, quod
 verbi divinitatem attinet, se sit habiturus, nisi prius Ecclesie testi-
 monium audiverit super hac re. Non sic *Justinus Martyr*, non sic
Theophilus Antiochenus, de quibus supra, conversi sunt. Non sic
 in Nicæno Concilio Philosophus iste, cui disputando par nemo
 esse poterat; quem, non audito prius testimonio Ecclesie infallibi-
 li, virtuti simplicitatis fidei, & Doctrinæ Christianæ, unice ces-
 sisse *Ruffinus* refert H. E. l. i. c. 3. Plura ex *Baronio* & *Bzovio* com-
 memorat exempla D. *Dorscheus* in Theol. Zach. P. II. disp. i. §. 33.
 p. 48. B. *Augustinus* in tract. de Catechizand. rud. Catechume-
 nos suos non sic informatum ivit. Sit, ceu disputat *Becanus* in
 Theol. Scholast. P. II. t. 2. c. 8. q. 8. §. 4. quod assensus fidei dire-
 ctive resolvatur in auctoritatem Ecclesie proponentis & decernen-
 tis: Neque tamen simpliciter necessarium id est, quod in certo
 casu eum aliis concedit *Ebermann*. Bellarm. vint. t. I. p. 129. assert.

C

VI.

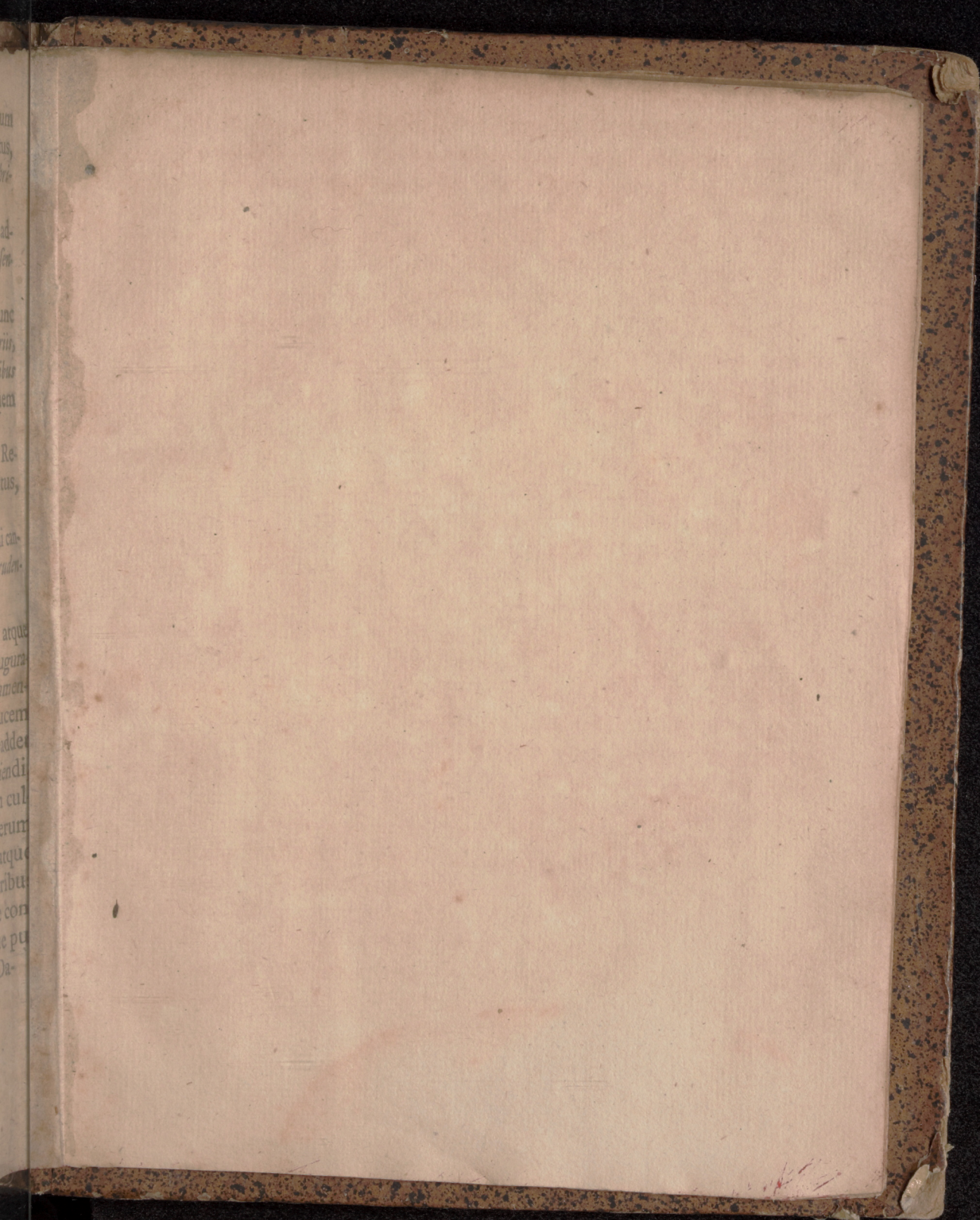
VI. nec etiam seposita Scriptura simpliciter tutum. Non enim aliam unquam, nisi expedientiae necessitatem quandam agnoscimus ratione directionis Ecclesiae, quam hoc modo, & in certo casu non rejicimus, sed ceu utilem rudioribus, & simplicioribus præprimis, admittimus; licet Scripturarum luce non affulgente, in eandem, ob erroris periculum, cui visibilis ille coetus obnoxius est, fidei suae directionem hodie satis tuto nemo resolverit; quicquid sit de eventu meliori, qui per accidens nonnunquam sequitur. Sane Dialecticus iste, cujus ex *Ruffin.* modo fecimus mentionem, Christianus factus fidem suam, fideique assensum *directive* in auctoritatem Ecclesiae proponentis & decernentis non resolvit; universo enim Concilio homo lubricus insultabat; sed in primam veritatem, seu in auctoritatem DEI revelantis per verbum, in quo, & per quod Spiritus S. divina dominabatur efficacia, ad Philosophum directum, & applicatum. Sic enim fidem operari, ut credat quis & fidei articulos, & illi qui Scripturae articulos proponit, ut h. l. factum, est opus à Spiritu S. proveniens. Ita vero locutus & confessus est Spiritus S. testimonio convictus Dialecticus: *Donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, & quae dicebantur, dicendi arte subverti; ubi vero pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo adversari potuit DEO: Et ideo si quis vestrum potuit in his quae dicta sunt sentire, quae sensi, credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo loquutus est DEUS.* Hæc Philosophus apud *Ruffinum*.

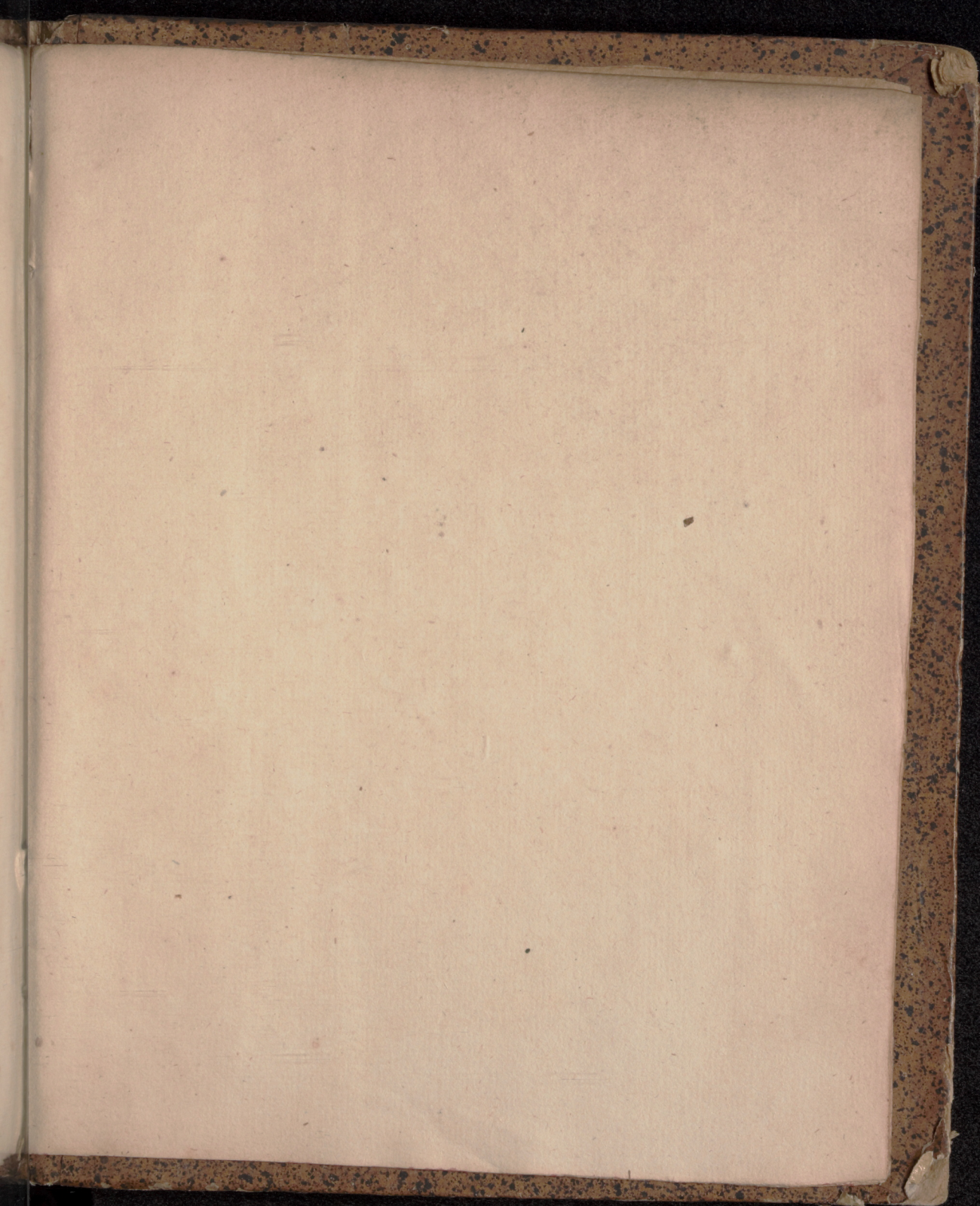
§. 13. Fallitur hic vero vehementer *Becanus*, quando Theol. Schol. P. I. tom. II. c. 1. q. 4. solenni præmissa formula nostris insultaturus sic loquitur. *Heretici nostri temporis videntur & publicam & privatam revelationem ad credendum exigere: quia publica revelatio, quae Prophetis & Apostolis facta est non potest singulis in particulari applicari, nisi per internam & privatam revelationem, quae unius propria sit. Quam alio nomine solent appellare vel internum & privatum Spiritum testificantem. Catholici docent, publicam revelationem sufficere; eamque singulis applicari per predicationem Evangelii, & auctoritatem Ecclesiae.* Verum si *Lutheranos* his aculeis petit *Becanus*, nimis præceps ille est; sin *Calvinianos*, qui ætatem est illis habent, respondeant. Omnis vero cavillatio illorum, qui nobis hoc nomine inique insultant, inde oritur.

tur, quasi privatum Spiritum, à Spiritu DEI diversum, vel à verbo DEI separatum, nobis arrogemus. Sic enim I. c. n. s. rursus Becanus: Si adversarii præter hæc duo, prædicationem Evangelii scilicet, quæ sit applicatio illius revelationis, quæ Prophetis & Apostolis facta est; & internam gratiam, quæ excitat & adjuvat hominem, ut velit & possit credere Mysteria fidei, quæ audit; fingant aliquod tertium, nempe privatum spiritum revelantem, sive testificantem, qui applicet nobis revelationem publicam, quæ Prophetis & apostolis facta est; audiendi non sunt: Quod per solam prædicationem Evangelii, possit fieri sufficiens applicatio. Nolle vero debet Becanus, Lutheranos Spiritum Sanctum à prædicatione Evangelii non separare, quem verbo semper assistere doceat, ita ut ejusdem assistentia ab illo sit inseparabilis, sic ut operatio verbo DEI propria, pro nulla alia quam Spiritus S. operatione haberi debeat, cœ in superioribus jam diximus. Idem est Spiritus S. qui publice testatur in Ecclesia per publicam verbi prædicationem, & qui etiam in corde per verbum in illud admissum, & in eodem receptum, testimonium internum perhibet, non contumeliose Spiritus privatus appellandus, ne exacerbetur, Jel. 63, 10. Nec docemus cum Bellarmino l. 1. de Grat. & lib. arb. l. 1. c. 13. in Resp. ad prim. concionem externam solum proponere objectum, sed non infundere lumen menti ad illud cognoscendum; neq; aspirare affectum ad illud diligendum; quam disciplinam in Calvinianis, Socinianis, & Arminianis etiam à nostris notarii constat. Credimus vero ex Scripturis sacris, & sic ex testimonio Spiritus S. de verbo suo, quod, eximie mentem nostratium explicante B. Hülsemanno, de Auxil. grat. p. 180. hoc peculiare habeat DEI verbum, præ quovis alio sermone communicabili, quod nativam atq; insitam habet divinam quandam virtutem, quæ non solum verum dictorum sensum, & intellectui divino congruentem homini indit, sed PERSUADET etiam, ut assentiatur, (si res credenda sit;) eam ita & non aliter se habere; (si facienda;) hanc oportere sic, & non aliter fieri. Quæ prolixè & solide à B. Viro explicantur. Si ergo credimus persuasi vi divina verbi, prædicatione in nos plantari, Jacob. 1, 21. & applicati, hoc ipso credimus operatione Spiritus Sancti; fide ex interno Spiritus S. dictamine, operatione à verbo, in cor admissa Matth. 13, 19. insepara-

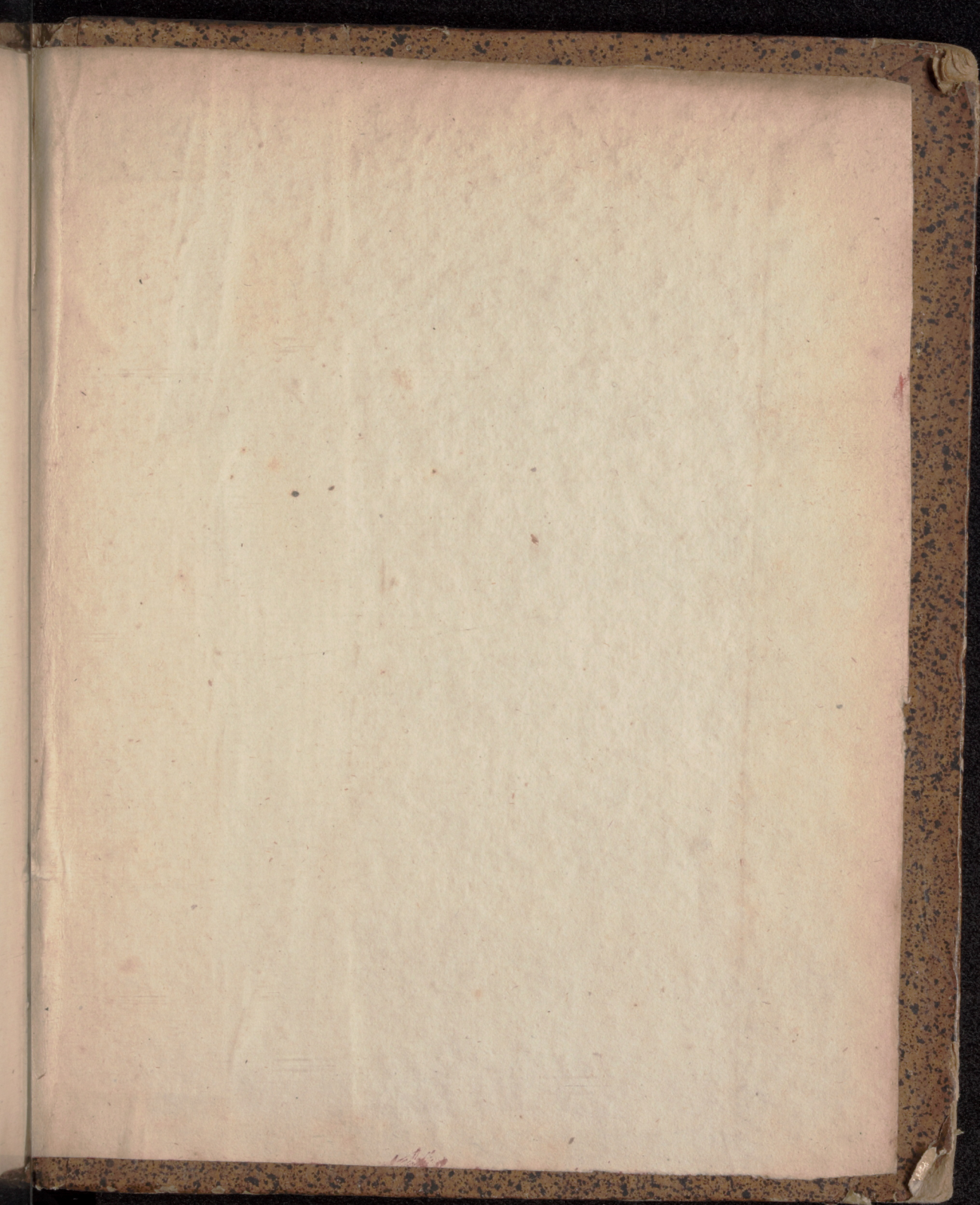
bili, proveniente, eo modo, uti *Spiritus DEI testatur cum Spiritu*
nostro quod simus Filii DEI, Rom. 8, 16. sine nota Fanatismi. Non
 ergo fingimus *tertium*, nempe *privatum Spiritum revelantem*, sive
testificantem, qui applicet nobis *revelationem publicam*, quæ *Proph-*
etis & Apostolis facta est. Signaculum enim *Spiritus S.* qui divini-
 tatem revelationum nobis persuadet, & testimonium ejusdem
 omni certitudine, & vi persuadendi divina plenissimum, ex scri-
 pturis & per scripturas in animis hominum se exerens, præsup-
 ponit applicationem revelationis publicæ, sine qua illud dari
 non posset, cum per illam testimonium *Spiritus S.* se animis pie
 verbum tractantium insinuet. Æque inepte itaque, atque male,
 signaculum hoc quo veritas divina à *Spiritus ex Scripturis*, &
 per *Scripturas*, in animis nostris, verbum *DEI* admittentibus si-
 ne malitiosa repugnantia, confirmatur, *Spiritus privati* nomine
 traducitur tam publice, quam privatim; & quidem à talibus,
 qui sæpe numero quid in *Lutheranis* reprehendant, non intelli-
 gunt. Optime hos informat *B. Dorscheus Theol. Zach. P. I. disp. 1.*
S. 30. Est autem, inquit, illud testimonium à *Spiritu Sancto per*
Scripturam, & *ex Scriptura*, & *in Scriptura sensus* suos divinos im-
 primente promanans, adeoq; se singulis etiam hominibus insinuans,
 illisq; de divinarum scripturarum maiestate (& aliorum credendo-
 rum etiam) fidem faciens, nequaquam *privatum*; sed est ipsum pu-
 blicum & solenne divinitatis testimonium, ordinarium testificationis
 principium in Ecclesia, unus idemq; *Spiritus*. Sicut enim *Baptismum*
infantibus collatum non vocamus *privatum baptismum*, cum sit illa
 ipsa publice Ecclesiæ commendata solennitas, sic & sensum divinum
 de sacris literis à *Spiritu S.* singulis collatum, nefas est NB. in op-
 positione ad publicum *privatum sensum*, & *privati Spiritus dictamen*
 appellare. Quid *Gretserus, Coccurius, Southwellus, Erber-*
mannus, hic moveant, alia, DEO annuente, dis-
 quireretur occasione. Hoc nunc stent
 litore puppes.

180 170 160 150 140 130 120 110 100 90 80 70 60 50 40 30 20 10
 C1 B1 A1 C2 B2 A2 B5 A5 20 18 17 16 11
 Patch Reference numbers on UTT
 Image Engineering Scan Reference Chart TE263 Serial No. 033

15
 cipuli fuimus optimorum doctorum, qui nobis
 n, & ad pietatem & artium ad culturam feren-
 onstrarunt. Quemadmodum igitur beneuola
 um scholae huius Nutritorum in nos volun-
 tum est, vt rarissimo sane exemplo singula col-
 membra altiore hodie locum occupare iu-
 mori huius in nos ab Amplissimis Patribus hu-
 cae Conscriptis collati beneficii animo conce-
 : Ita etiam doctorum nostrorum, qui in hoc
 yceo nobis viam ad artium culturam ostende-
 ne tanta felicitate, vt iam eorum in locum suc-
 mus, grata nos mente recordari iubet pietas.
 bis optima occasio gratum testificandi illis ani-
 Magnus atque Summe Reuerendus noster
 JO. JOACHIM. GOTTLOB AM-ENDE,
 us auctoritate, nobis munia, quae sunt deman-
 ni oratione tradet. Gratas ergo nos vicissim
 entes, tum Patronis, tum etiam doctoribus no-
 ur. Quas nos partes singuli explebimus, dum
 strum publice prodiens sermonem recitabit.

CHRISTOPHORVS KRETZSCHMAR, adhuc scholae
 nunc vero Rector rite vocatus, *scholae Rectorem ad exem-
 ris mei beate defuncti Jonae Gelenii formatum* describam.

O. CHRISTIAN. KOEHLER, collega adhuc tertius,
 catus Con-Rector, *selectum ingeniorum in scholis rite insti-
 mendaturus.* Quo facto

III.